

När "Sväm" var socken och Ödeshög bondgård.

"En bäck, Swämpoån kallad, kommer från gränsen av Småland och utfaller vid Orrnäs", heter det i en bok från 1800-talets början. Visserligen kallas detta vattendrag av Ödeshögsborna i dagligt tal "Markåa", vilket dock ej hindrar den citerade uppgiftens riktighet. I namnets stavning kan man måhända utläsa dess uppkomst. Det är nämligen möjligt att namnet Svemb härleder sig från "svämma över". Den lilla ån — som numera just inte svämmar över — skulle alltså ha givit namnet åt byn. Vad ortsnamnsforskningen säger om denna härledning är mig obekant. Om Svembs historia finns något litet bevarat, vilket är desto ståtligare att röra sig med, som denna by i nuvarande Ödeshögs kommun förr skulle ha varit egen kyrksocken.

Swäms socken fanns före reformationen.

Om denna socken är tyvärr mycket litet känt. Men det förefaller dock troligt, att det långt före reformationen fanns en socken med namnet Sväm. Någon gång på 1300-talet, möjligen år 1318, blev den förenad med "Öthishög", som tidigare endast var känt som gårdsnamn. Möjligt är, att även där fanns en kyrka, vars klockor kallade till gudstjänst. Ödeshögsbygden kom ju genom det 1143 i Alvastra grundade klostret — Sveriges första — tidigt under kristendomens inflytande.

Att socknar försvinna, är icke så ovanligt. De äldre av denna tidnings läsare erinra sig förmodligen Harstads socken, som för något över 40 år sedan sammanslogs med Väderstad. Vidare har tidigare funnits en Broby socken i nuvarande Strå, en Kälvesten i Västra Stenby, en Kårstad utanför Vadstena m. fl.

Fastän man inte vet så mycket om liv och leverne i den goda socknen Sväm, är dock en händelse ur dess historia bevarad. Atminstone synas tillgängliga historiska skildringar anse den som verklig.

Historisk drabbning vid Svembs bro.

Det var på sommaren år 1309. I Sverige regerade konung Birger Magnusson, en sonson till Birger Jarl. Under större delen av hans regeringstid skakades landet av häftiga strider, vilka inte mildrades av, att en front bestod av konungen och konung Erik Menved i Danmark, och den andra av konungens bröder, hertigarna Erik och Valdemar. Vid nyssnämnda tidpunkt befunno sig de bägge konungarna på framryckning mot norr genom Holavenden. Trupperna bestodo till stor del av danska och tyska ryttare. Träffande konstaterar en krönika, att "ho silver haver rikligt att giva, han finner många, som hos honom vill bliva". Vid Svembs bro stötte de båda härarna samman, men en tillfällighet gjorde, att fientligheterna snart in-

ställdes. Riddaren Matts Kättilmundsson, som förde hertig Eriks banér, råkade nämligen ut för den malören, att hans häst snavade över en sten, varvid banerstängen bröts. Detta ansågs av de vidskepliga soldaterna som ett dåligt järkecken. Hertigarna uppgåvo all tanke på strid och försvunno fortast möjligt från Svemb. Vad motparten företog sig förmåler icke historien.

En historieskrivare skildrar de tilltagna Bjälbohertigarnas företag sålunda: "Hertigarna hade allestädes varit förut och giordt vägarna obruklige och borttagit allt lifsmedel för folk och hästar. Om någon tropp aldrig så litet skilde sig från huwudhären kom näpligen war femte eller siette tillbaka". Hertigarna "ärnade nu angripa Konungarnas makt på Holweden, en tiock skog, der de giordt stora förhuggningar", och vi ha nyss noterat resultatet av detta angrepp. Banérets fall gjorde soldaterna missmodiga, "thy wille de ingenting waga". Hären delades i tre hopar, som från krigsskådeplatsen sändes till Skara, Uppsala och Kalmar.

Det var tydligen icke alltid så fridsamt i Sväm, fastän det ordnade upp sig denna gång.

"Svaem" var en tid tillhörigt Vadstena kloster.

I hävderna hittar man ännu några gånger ortens namn, antingen nu avses byn eller socknen. I Magnus Erikssons och drottning Blankas testamente år 1346 gives emellertid till det blivande klostret i Vadstena "Svaem i Öthishögs sokn". År 1357 lämnades Svaem i utbyte mot vissa villkor till Skeninge kloster. Albrekt av Mecklenburg stadfäste denna besittningsrätt nio år senare. Ännu äldre handlingar ha påträffats om Öninge by i Ödeshög, genom ett öppet brev, som konung Valdemar år 1257 utfärdade i "Yninge". De för Svemb angivna årtalen äro annars respektabla nog och röja en tidig odling i denna by. Många fynd av skelett och annat har gjorts vid Svembs bro, där åtskilliga soldater blevo jordade. Vid det för några år sedan pågående vägarbetet från Ödeshög till länsgränsen anträffades bl. a. ett par skelett där bysmedjan stått.

Om Svemb finns vidare en anmärkning i räkenskaperna av 1543, där det heter: "Item till minnes uti Svembövada äro 32 kronobönder, vilka pläga inga härads hästar holla, förty de gå intet till Tings, utan fougten plägar hålla landbostempna med dem, men härefter skola the hålla härads gästning". Det var ett förständigande till den tidens innebyggare i Svemb — vilka tydligen voro minst dubbelt så många som nu — att sköta sina samhällliga förpliktelser, ett förständigande, bakom vilket man spårar landsfadern Gustaf Wasas ordnande hand.

H u g o B r o l i n.